

YVES BOSSART

Een
kleine
filosofie
van
de humor

Uit het Duits vertaald door Gerrit Bussink en Izaak Hilhorst

ALFABET UITGEVERS

2023

Copyright © 2022 Karl Blessing Verlag, onderdeel van Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH, München, Duitsland

Oorspronkelijke titel *Trotzdem Lachen. Eine kurze Philosophie des Humors*

Copyright © Nederlandse vertaling Gerrit Bussink, Izaak Hilhorst en Alfabet Uitgevers

Copyright voorwoord © 2023 Stine Jensen

Omslagontwerp Jan van Zomeren

Omslagbeeld KaselowGraphics via iStock

Auteursfoto Alexis Amitirigala

Typografie binnenwerk Peter Verwey

Illustraties binnenwerk Martina Eisele

ISBN 978 90 213 4232 0

NUR 321

alfabetuitgevers.nl

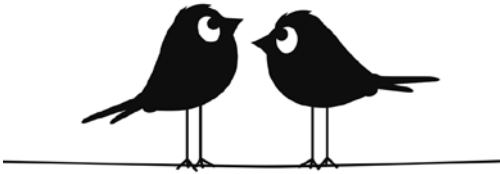
Alfabet Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Kom hier, dat ik u kietel	
Voorwoord door Stine Jensen	7
Voorwoord	13
Inleiding – Waarom humor?	21
Evolutie – Waar komt de lach vandaan?	33
Humor – Waarom vinden we iets grappig?	41
Esthetiek – Is humor een kwestie van smaak?	75
Ethiek – Waar mag je om lachen?	83

Levenskunst – Is een goed leven zonder humor denkbaar?	103
Slotwoord – Humor als filosofie?	123
Aanhangsel	129
Literatuur	131
Noten	135

Voorwoord

Dit boek heb ik te danken aan mijn dochters, die nu drie en zes zijn. Die twee meiden hebben me slapeloze nachten bezorgd en heel wat hoofdbrekens gekost, maar vooral hebben ze me veel momenten van geluk, veel liefde, oneindig veel lachbuien en nogal wat filosofisch inzicht geschonken. Als je hebt mogen meemaken hoe een mens ‘ter wereld komt’, hoe je dochters hebben leren zien, horen en voelen, hoe ze zelfstandig begonnen te eten, te lopen en te praten, hoe ze ‘ik’ hebben leren zeggen, hoe ze spelen en ruziemaken, lachen en huilen, dan besef je dat het allemaal niet alleen een waardevolle oefening in frustratietolerantie was, maar dat het ook een diep inzicht bood in wat ons mensen tot mensen maakt.

Ze hebben me keer op keer laten zien dat de mens een door tegenstellingen gekarakteriseerd wezen is, een vat vol tegenstrijdigheden. Lichaam en geest, gevoel en rede, geluk en leed, vrijheid en noodzaak, spel en ernst liggen veel dichter bij elkaar dan we denken. Dus heb ik niet alleen geoefend in frustratietolerantie, maar ook in ambiguïteitstolerantie: het verduren van tegenstrijdigheden, dubbelzinnigheden en onzekerheid. Als je kinderen hebt, besef je al snel dat van plannen en voornemens vaak niet veel terecht komt. Een mens klungelt wat af. Opvoedingsidealen zijn mooi en aardig, maar in de regel steekt het echte leven een spaak in het wiel. Of een chocolade-ijsje. Zo word je pragmatisch, misschien zelfs realistisch.

Een andere belangrijke les van mijn kinderen was: alles in het leven is een fase. Bij mijn kinderen hadden we de huilfase, de koppigheidsfase, de angstfase, de ik-wil-niet-etenfase, de knuffelfase, de papafase, de waaromfase. Sindsdien beschouw ik ook mijn eigen leven als een aaneenschakeling van fasen. Dat helpt. Als het een keertje slecht gaat, weet je: het gaat wel weer over. En als het goed gaat, blijf je openstaan voor iets nieuws. Want niet alleen kinderen, maar ook wij volwassenen zijn wezens

die nog niet af zijn. ‘Alles stroomt,’ zei de Griekse filosoof Heraclitus. En hij had gelijk. Niets is, niets blijft. Alles wordt, alles ontstaat en vergaat. Ook mijn ‘ik’ is in ontwikkeling. Verandering is feitelijk de enige constante in het leven. Loslaten en opnieuw beginnen zijn niet de uitzondering, maar de norm. Net als falen, iets niet weten en spelen.

Het is verbazingwekkend dat kleine kinderen in feite niets anders doen dan spelen. Het is het eerste wat ze doen als ze opstaan en het laatste wat ze doen voor ze naar bed gaan. Echt *homo ludens*, de spelende mens. Friedrich Schiller geloofde zelfs dat de mens ‘alleen dan volledig mens is wanneer hij speelt’. Ik denk dat hij gelijk had. Want als we spelen, zijn we er met alle vezels van ons lijf en alle facetten van onze persoonlijkheid bij, met gevoel en verstand, met lichaam en ziel. In het spel onderwerpen we ons vrijwillig aan bepaalde regels, duiken we in andere werelden en leren we leven met toeval en falen.

Mijn dochters hebben me dus de ogen geopend voor hoezeer de mens een speels wezen is, een *homo ludens*. Tegelijkertijd hebben ze ook mijn

eigen speeldrift weer tot leven gewekt. Want als je kinderen hebt, heb je de neiging zelf af en toe weer kind te worden, je te verbazen, te spelen. En harte-lijk te lachen. Spelen en lachen hangen overigens nauw met elkaar samen, zoals we later nog zullen zien. In de evolutiegeschiedenis van de mens dien-de lachen vermoedelijk als signaal om de ander te laten weten: 'Ik wil alleen maar spelen, ik doe je niets.' Dus wanneer ik mijn kinderen kietel of laat schrikken, of als we samen tikkertje spelen, dan is het lachen dat daarbij hoort een teken dat alles veilig is: 'Je hoeft niet bang te zijn, het is maar een spelletje.'

Humor, grappen en grollen zijn dikwijls speelse vormen van grensoverschrijdend gedrag. De regels van het gezonde verstand en het fatsoen worden voor even vergeten, en dat werkt ontlastend en bevrijdend. Hoe vaak hebben mijn kinderen en ik de wetten van de realiteit niet buiten werking gesteld en de wereld op zijn kop gezet! We hebben onze broek over ons hoofd getrokken, dingen rare namen gegeven en zijn expres tegen deuren aan gelopen. We hebben malle hoedjes opgezet, benen van poppen geamputeerd en op handen en voeten kat

en hond gespeeld. We hebben elkaar voor de gek gehouden en onzin uitgekraamd. Net als clowns, narren en cabaretiers. Wij mensen hebben zulke figuren nodig, want ze werken bevrijdend en maken ons duidelijk: zo zijn wij. Wij zijn deze lachende en tegelijk belachelijke soort die ‘mens’ heet: *homo ridens* en *homo risibilis*.

Dit boek is daarom in de eerste plaats een dankbetuiging aan mijn twee dochters. En vanzelfsprekend ook aan mijn vrouw, want zonder haar had ik het met mijn dochters niet uitgehouden, laat staan met mezelf. En met het leven al helemaal niet.